

Cilji in vsebina pouka o človekovih pravicah v predmetniku slovenske osnovne šole

JANA BEZENŠEK

Predstaviti želim popolnoma drugačno vsebino; segment družbenega življenja, ki smo ga doživljali in ga doživljamo danes bodisi kot starši bodisi kot učitelji. Tudi danes na tej okrogli mizi smo velikokrat naleteli na temeljne človekove pravice. Mene so konkretno zanimali cilji, naloge in vsebina pouka o človekovih pravicah v predmetniku slovenske osnovne šole.

Ničesar novega ne bom povedala, če rečem, da je bila naša, slovenska šola z vsemi svojimi podsistemi od svojega nastanka pa vse do danes odločujoče prepletena z družbenim razvojem našega naroda. Pogosto je sprožila raznolike procese, idejne, politične, socialne, diferenciacije. To je pogojevalo tudi njeno vlogo, njen obstanek, ki sta bila odvisna in pogojena predvsem z vsakokratnimi akterji vodenja politike, vzgoje in izobraževanja, z zastavljalci ciljev globalnega sistema tega področja in pa seveda z izvajalci njegovih nalog in vsebin v praksi, torej z učitelji, vzgojitelji, ne nazadnje tudi z učenci, dijaki, študenti in tudi starši. To je slovensko šolo izpostavljalo številnim družbenim pritiskom in jo postavljalo, kar je žalostno, v odvisen položaj od vsakokratnih gospodarskih, političnih, socialnih in kulturnih dejavnikov. Ob družbenopolitični spremembi smo slišali, da z našo šolo kar naenkrat nismo bili več zadovoljni. Zgledovali smo se po tujih vzgojno-izobraževalnih sistemih, slepo prenašali številne subjekte, ali pa kar prepisovali učne načrte, predmetnike za različne šole, za različne predmete. Naši avtorji, kot na žalost že pokojni kolega Svetina, so govorili in predstavili, kakšna naj bo šola za novo tisočletje, kakšna naj bo šola za življenje. Naenkrat smo si vsi, starši in otroci, zaželeli prijazno šolo, dobro šolo, ki naj bi bila institucija za duševno zdravje, šola za demokracijo in v bistvu šola kot znamenje novega prihajajočega ali porajajočega se časa.

Kot sem uvodoma rekla, so me pravzaprav zanimali cilji, naloge in vsebine pouka o človekovih pravicah v osnovni šoli. Tako sem si za predmet preučevanja pomagala z učnimi načrti vseh predmetov, tako na razredni kot na predmetni stopnji. Izhajali smo iz dejstva, da je učni načrt uradni dokument, torej predpisan s predmetnikom, ki ga seveda dopolnjujejo še katalogi znanj ali pa učno-vzgojnih izobraževanj, ciljev itd. Najprej sem gledala, kje so in katere so tiste vsebine, katerih vsebine pouka o človekovih pravicah so zastopane na razredni stopnji, to je od prvega do petega razreda. Prva ugotovitev je, da na razredni stopnji naše osnovne šole, ki je, kot vemo, razen Poljske edina na svetu, vsaj kar je meni znano, še osemletna in hkrati osnovna in obvezna, prehajamo z novim obdobjem na devetletno sistematično organizacijo osnovne šole, da tu učitelji učenca o človekovih pravicah eksplicitno ne učijo in ne poučujejo z za to posebnim učnim predmetom, ampak jih o njih seznanjajo in jih z njimi predvsem doživljajo v skupnem delovanju.

Ko smo pregledali predmete, kje je to dejansko najbolj zastopano, smo ugotovili, da pri pouku materinščine, torej slovenskega jezika od prvega do petega razreda, pri spoznavanju narave in družbe v prvem, drugem in tretjem razredu, pri spoznavanju družbe v četrtem in petem, pri spoznavanju narave v četrtem in petem in v vseh petih razredih pri likovni vzgoji in pri glasbenem pouku. Pouk materinščine na tej stopnji osnovne šole omogoča izgradnjo trdnih temeljev za učenčev intelektualni moralni,

socialni, estetski razvoj in je torej nezanemarljiv vir iskanja in soočenja ter tudi učenja vrednot. Pri pouku slovenskega jezika je veliko možnosti za obravnavanje medčloveških odnosov.

Pri predmetu spoznavanje narave in družbe je pravzaprav največ možnosti. Tukaj se učenci te vsebine smiselno navezujejo na že osvojene pojme, tudi tiste, ki so jih prinesli iz podsistema predšolske vzgoje, ki jo bodisi institucionalno bodisi kot samo dodatno obvezno predšolsko izobraževanje oziroma vzgojno izobraževanje doživljajo naši otroci.

Menimo še, da bi bilo prav na tej stopnji koristno in tudi možno uvesti več spoznanj o družbi in družboslovju nasploh, ker bi tako učenci prej in lažje spoznavali pa tudi sodoživljali družbena dogajanja v naši, v širši evropski in tudi svetovni skupnosti. Cilji in vsebine pouka so tudi prisotni pri estetskih ali umetniških predmetih, torej pri likovni in glasbeni vzgoji. Številni dosežki, številne nagrade naših učencev, od New Delhija, Slovenj Gradca, letos Kobenhavna, kažejo, da v bistvu naši otroci pravilno razumejo in tudi pravilno sprejemajo vsebine pouka o človekovih pravicah.

Kakšna pa je zastopanost teh vsebin na višji stopnji naše osnovne šole? Tu smo izhajali iz predpostavke, da smo pouk in vzgojo za človekove pravice že prej razumeli kot integralno oziroma bistveno sestavino v vseh učnih in vzgojnih področjih. Dejstvo je, kot je omenil že kolega dr. Novak, pa tudi že kolega dr. Divjak in mag. Cajnko, da je bil predmet družbeno-moralna vzgoja okarakteriziran ali po krivici in predvsem zaradi nepoznavanja številnih novih družbenih dejavnikov, ki pravzaprav ciljev tega pouka, ki se odvijajo v sedmih in osmem razredu, ne poznajo dovolj.

Ker je bil o etiki in družbi eksplicitno govor na našem posvetu v Mariboru pred približno enim mesecem, bi se osredotočila predvsem na predmete materinščine, zemljepisa, zgodovine, tujega jezika in na tisto, kar nas je najbolj razveselilo, da so te vsebine prisotne tudi pri naravoslovnih predmetih, torej pri biologiji, kemiji in pri fiziki.

Kritična misel, ki nas preveva, je, da bi človek pričakoval, da bo pri pouku zgodovine cilj pouka o človekovih pravicah eksplicitno izpostavljen, pa vendar ga pogrešamo oziroma ga sploh nismo zaznali. Predmeti kot so biologija, kemija in fizika na predmetni stopnji, pa tudi poskusno uvajanje hitrejšega pouka naravoslovja oz. zgodnjega poučevanja naravoslovja, te cilje vendarle imajo.

Rekla bi tudi, da je zelo bogato, če se lahko izrazim pogojno, nahajališče tovrstnih vsebin pouka tudi pri tujih jezikih. In programi, kolikor je meni znano, recimo mag. Čopova pa tudi njena skupina, že pripravljajo tudi takoiimenovan program zgodnejšega uvajanja pouka tujih jezikov tudi v osnovni šoli.

Če bi sklenila svoje razmišljanje, bi rekla, da je tovrstno poučevanje ali pouk teh vsebin potreben predvsem zaradi sodelovanja številnih družbenih dejavnikov, ki jih obravnavana problematika kakorkoli zadeva, da je skrbno načrtovanje, koordinacija in evalvacija zastavljenih ciljev mukotrpen in zelo trdoživ posel in da je ustrezno sodobno in interdisciplinarno zastavljeno izobraževanje učiteljev, ki ga na našem oddelku za sociologijo Pedagoške fakultete v Mariboru vsekakor želimo doseči, osnoven pogoj.